

Heydər Əliyev dərsləri

yinə qayıdıram. Məsələn, Nizaminin əsərləri hələ 1947-ci ildə tərcümə olunub, nəşr edilibdir. Ondan sonra Azərbaycanca bu sahədə işlər həmin əsas üzərində davam etdirilibdir. Şübhəsiz ki, ondan sonra biz Nizami Gəncəvinin 840 illik yubileyini də keçirdik. Xatirədir, Moskvada buna nə qədər mənfə münasibət göstəriblər. Mən təklif vermişdim ki, Nizami Gəncəvinin 840 illik yubileyini keçirmək lazımdır. O vaxt Mərkəzi Komitənin ikinci katibi Suslov mənə dedi ki, axı bu, yuvarlaq tarix deyil, gərək ya 800, 850, ya da 900 olsun. O vaxt mənə ona dediyim sözlər Moskvada da geniş yayılmışdı. Mən dedim ki, "Hörmətli Suslov, Nizami Gəncəvi elə bir şəxsiyyətdir ki, onun yubileyini hər il keçirmək lazımdır". Biz o vaxt Nizaminin 840 illik yubileyini keçirdik.

V. Çernomırdin:

“Heydər Əliyev mənə elə bir vəziyyətə qoydu ki...”

Heydər Əliyev ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrləri və həmin ölkələri təmsil edən rəsmi şəxslərlə görüşlərində onları fəaliyyətsizlikdə və birtərəfli mövqedə durmaqda ittiham edirdi. Hətta görüşlərin birində Rusiya Federasiyasının keçmiş baş naziri V. Çernomırdini elə bir çıxılmaz vəziyyətə salmışdı ki, sonralar Rusiyanın bu tanınmış siyasətçisi nə edəcəyini bilmədiyini etiraf etmişdi. Ulu öndər bunu belə xatırlayır:

– Rusiyanın Xarici işlər naziri sentyabrın əvvəlində burada olmuşdur. Əgər televiziya da gördünüzsə – qəzetlərdə də yazılıb – mən ona nə qədər kəskin sözlər dedim. Ondan sonra Amerika Prezidentinin bu məsələlər üzrə xüsusi səfiri Kavano buraya gəlmişdi – ona necə kəskin sözlər dedim. Fransa Minsk qrupuna yeni səfirini təyin edibdir. Dünən ona da kəskin sözlər dedim. Ondan əvvəlkilərə də... Rusiyanın Xarici işlər naziri, ola bilər ki, televiziya qarşısında o cür kəskin sözləri ömründə heç vaxt eşitməmişdi. Arada Çernomırdin bura gəldi. Artıq o, Baş nazir deyildi. Amma Yuqoslaviya məsələsini həll etmək üçün Yeltsin onu səlahiyyətli nümayəndəsi təyin etmişdi. Bu da bütün MDB ölkələrini gəzib bizim fikirlərimizi öyrənmək üçün gəlmişdi. O, neçə il Baş nazir olmuşdu. Mən ona neçə dəfə demişdim ki, Azərbaycana gəl. Gələ bilməmişdi, vaxtı olmamışdı.

Yuqoslaviya məsələsi qaldı kənarında, bütün mətbuatın qarşısında mən bunu əvvəldən axıra qədər ittiham etdim – Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə əlaqədar. O, bilmirdi nə etsin. Sonra gedib başqa bir MDB dövlətinin prezidenti ilə görüşündə demişdi ki, Heydər Əliyev mənə elə bir vəziyyətə qoydu ki, bilmədim nə edim. Çünki bütün mətbuatın qarşısında mənə o cür sözlər dedi, mən ona heç bir cavab verə bilmədim...

Jak Şiraka demişdi ki, biz sizə inanmırıq

Heydər Əliyev ATƏT-in Minsk qrupu formalaşarkən Fransanın həmsədrliyinin qəti əleyhdarı olmuşdu. O, mövqeyini Parisə səfəri zamanı Fransa Prezidenti Jak Şirakin üzünə demişdi. Ümummilli lider bu barədə belə deyir:

– Lissabon zirvə görüşünü götürək. O vaxta qədər Minsk qrupunda Rusiya hakim idi. Mən məsələni qoydum ki, artıq belə olmaz, gərək Amerika Birləşmiş Ştatları da Rusiya ilə bərabər həmsədr olsun. Amerika Birləşmiş Ştatları ilə danışdıq və söz verdilər ki, əgər onlar həmsədr olsalar, bu işi irəliyə apara biləcəklər. Biz bu təklifi verdik. Rusiya və Ermənistan Amerika Birləşmiş Ştatlarının əleyhinə çıxdılar. Mən dedim ki, yox, Amerika Birləşmiş Ştatlarının nümayəndələri də bizə deyirlər ki, siz möhkəm durun. Fransanın namizədliyini verdilər. Yanvar ayının 11-12-si idi. Fransa Prezidenti Jak Şirak mənə rəsmi səfərə dəvət etmişdi. O vaxt da bu məsələ həll olunurdu. Mən gəldim, Prezident sarayında – Yelisey sarayında o, mənə təmtəraqlı qəbul etdi və danışıqlar apardı. Danışıqlarımızın yarısı bunun üstündə oldu ki, siz niyə bizim həmsədr olmağımızı istəmirsiniz? Təşəvvür edin, Fransanın Prezidenti kimi çox hörmətli, dünya siyasətində böyük bir yer tutan adama – mən onun qonağı olduğum halda – üzbəüz dedim ki, biz sizə inanmırıq. Çünki burada ermənilər çoxdur, ermənilərin burada təsiri çoxdur. Biz sizə inanmırıq. Siz istəyirsiniz inciyin, istəyirsiniz inciməyin...

(ardı var)

**Təqdim etdi:
Faiq SADIQOV,
Əməkdar jurnalist**

(əvvəli “Xalq qəzeti”nin 7 may 2023-cü il nömrəsində)

Rus qoşunlarının qarşısı necə alındı?

Atəşkəs dövründə Kreml, guya, atəşkəsi təmin etmək üçün rus qoşunlarının Azərbaycana gətirilməsinə dəfələrlə təşəbbüs göstərmişdi. Hətta bir dəfə bu təşəbbüs, az qala, gerçəkləşəcəkdi. Heydər Əliyev ölkəni bu xatadan necə xilas etdiyini 2001-ci ilin fevralında belə xatırlayır:

Ümid edirdik ki, atəşkəs dövründə məsələnin sülh yolu ilə həllinə nail olacağıq. Ancaq bəlkə çoxları bilmir. Biz həmin o günlər bir xatadan qurtarıdım. Onda bu məsələdə əsasən Rusiya vasitəçilik edirdi. Baxmayaraq ki, Minsk qrupu da var idi. Amma Rusiya təşəbbüsü öz əlinə keçirmişdi. Atəşkəs haqqında saziş imzalandı və dərhal Rusiyanın müdafiə naziri xahiş etdi ki, qoy Ermənistanın və Azərbaycanın müdafiə nazirləri Moskvaya gəlsinlər, oturaq, məsləhətləşək ki, torpaqları bundan sonra necə azad edək. Buna inandıq. Müdafiə nazirimizi oraya göndərdik. O vaxt Məmmədov familiar bir nazirimiz var idi. Təəssüf ki, o vaxtlar müdafiə nazirlərinin bir neçəsi layiqli insanlar olmayıblar.

Ancaq sabahı gün nə baş verdi? Onda Minsk qrupunun həmsədri yox idi, sədr idi. İsvəçdən Yan Eliasson sədr idi. O, Ermənistanda olmuşdu, sonra buraya gəlmişdi. O da atəşkəsin yaranmasında iştirak edirdi. Mən onunla danışmaq aparırdım. Birdən mənə xəbər verdilər ki, Moskvadan televiziya göstərir ki, Qraçov böyük iclas keçirir və orada tədbirlər görür ki, Azərbaycanda nə etmək lazımdır. Mən dərhal narahat oldum. Moskvada müdafiə nazirimizi axtardım. Nə meydana çıxdı? Meydana çıxdı ki, buradan Rəsul Quliyevin razılığı ilə, Moskvada da bizim səfirin iştirakı ilə orada belə bir danışmaq gedir ki, atəşkəsi təmin etmək üçün Rusiya öz ayırıcı qoşunlarını bölgəyə göndərsin. Həsən Həsənov buradadır mı?

Həsən Həsənov (keçmiş Xarici işlər naziri -F.S.): Bəli, cənab Prezident.

Heydər Əliyev: Yadındadır mı?

Həsən Həsənov: Bəli, çox yaxşı yadımdadır.

Heydər Əliyev: Gecə səhərə qədər neçə saat...

Həsən Həsənov: Onu səhər saat 7-də tapdıq.

Heydər Əliyev: Mən onu saat 7-də məcbur etdim ki, təcili təyyarəyə min, buraya gəl. Yadındadır?

Həsən Həsənov: O bir müddət gizləndi. Hətta iki saat onu tapa bilmədik, gec gəldi.

Heydər Əliyev: Bəli. Gizləndi, bizə xəyanət etdi. Bununla qurtarmadı. Ondan üç gün sonra Rusiyanın Müdafiə Nazirliyinin böyük tərkibdə general-

ları Azərbaycana planlarla gəldilər ki, harada nəyi yerləşdirəcəyik və sizə kömək edəcəyik ki, Ermənistan qoşun hissələri buradan çıxsınlar. Mən onları dinlədim, dedim təşəbbüsünüzdə görə sağ olun. Amma bizim buna ehtiyacımız yoxdur. Çox cəhd etdilər, bəlkə biz gedək, yenə baxın. Dedim, yox. Xahiş edirəm ki, siz buradan dönüb öz yerinizə gedəsiniz. Biz o vaxt belə bir təhlükədən qurtarıdım.

“Mən “sərt lider” anlayışı ilə razı deyiləm”

Çoxları Heydər Əliyevi sərt adam kimi səciyyələndirirdi. Bu, doğrudanmı, belə idi? Ulu öndər 1998-ci ilin aprelinde Rusiyanın “İzvestiya” qəzetinin müxbirinə verdiyi müsahibədə bu suala tam dolğunluğu ilə belə cavab verib:

Müxbir: Sizi sərt, bəziləri isə avtoritar siyasətçi adlandırırlar. Əgər belə qiymətlə razısınızsa, onda öz üslubunuzu nə ilə izah edərsiniz – siyasi vəziyyətlə, milli mentalitetlə, Şərqi xüsusiyyətləri ilə?

Heydər Əliyev: Mənə nahaq yere “sərt lider” hesab edirlər. Mən belə qiymətlə razı deyiləm. Sərtlik, yumşaqıq – bunlar subyektiv anlayışlardır. Siyasətçi ya liberal, ya da prinsiplial ola bilər. Bir var ki, siyasətçi prinsiplial mövqe tutur və onu ardıcıl surətdə həyata keçirir, – bu, sərt deyil, qəti mövqedir. Liberal insanın belə hesab etməsi isə tamam başqa məsələdir ki, hər şey rəvandır – belə də etmək olar, elə də – bu halda mövqe sərbətsiz, yayğın, cəmiyyət üçün anlaşılmaz olar. Əminəm ki, hakimiyyətdə olan insan liberal ola bilməz. O ki qaldı, mənə, təkrar edirəm, mən “sərt lider” anlayışı ilə razı deyiləm, əksinə, özümü öz mövqelərini dürüst müəyyənləşdirmiş, onları qorumağı və öz qərarlarını qətiyyətlə həyata keçirməyi bacaran adam sayıram. Xarakterimin və iş üslubumun xüsusiyyətləri sizin dediyiniz kimi, Şərqi mentaliteti ilə əsla bağlı deyildir. Əlbəttə, mən öz millətimə mənsubam və xarakterimdə milli xüsusiyyətlər çoxdur və bununla fəxr edirəm. Lakin böyük siyasət onunla ciddi məşğul olmağı qərara almış hər bir kəsdən müvafiq mentalitet tələb edir.

Suslovu belə susdurdu

M.Suslov sovet partiya və dövlət xadimi, qatı kommunist ideoloqu kimi rəhbər elitada çox yüksək nüfuza malik idi. “Boz kardinal” ləqəbi verilmiş bu siyasətçi ilə heç kim üz-üzə gəlməyə, mübahisəyə girişməyə cürət etməzdi. Heydər Əliyev cəsarəti belə xofladan şəxər uzaq idi. Onu sübut edənlər hadisələrdən birini bunu öndər sonralar belə xatırlayır:

– Mən yenə də Nizaminin yubile-